

Dr. Petru Groza, eminentul om politic și de stat, patriot înflăcărat și militant progresist, s-a născut la 7 decembrie 1884, în comuna Băcia, ca descendent al unei vechi familii de intelectuali ardeleni. Unul dintre înaintașii săi a fost Simion Groza din Rovina Zarandului, tribun de nădejde al lui Avram Iancu, în revoluția din Transilvania de la 1848—1849. Petru Groza și-a petrecut copilăria pe meleagurile hunedorene și apoi pe cele bănățene. A crescut și s-a format în condițiile amplificării luptei de eliberare socială și națională, fiind animat de dorința și hotărârea nestrămutată de înfăptuire pe pământul patriei, a aspirațiilor pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași. „Eu trăiesc din moși-strămoșii mei, de mii de ani, pe meleagurile Hunedoarei, la umbra zidurilor cetății lui Boerebista și Decebal. Noi purtăm în suflete, în acel colț de țară, dragostea de libertate”¹, spunea el mai târziu. După absolvirea, în anul 1903, a liceului din Orăștie, a continuat să studieze la Universitățile din Budapesta, Berlin și Leipzig, obținând în anul 1907 doctoratul în științe juridice cu „Magna cum laude”.

Încă de pe băncile liceului și apoi din anii studenției, dr. Petru Groza s-a manifestat activ pe tărîm politic, alături de alți intelectuali ardeleni, în lupta pentru satisfacerea revendicărilor sociale și politice ale maselor largi muncitoare, a acționat energic împotriva politicii monarhiei Austro-ungare de asuprire națională, pentru înfăptuirea visului secular al românilor — formarea statului național unitar. Crescut în atmosfera efervescentă a Memorandumului, dr. Petru Groza se numără printre animatorii societății „Petru Maior” a studenților români din Budapesta. În cadrul societății, Petru Groza a făcut parte din grupul celor zece studenți români care urmau să participe, la Putna, la ceremoniile ce se organizau cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, acțiune eșuată din cauza intervenției organelor de siguranță.

După terminarea facultății, organizează împreună cu un grup de tineri intelectuali, cu tatăl și frații săi mai mici, turnee prin satele bănățene, cu spectacole și conferințe pe problema națională a românilor din Transilvania. Începînd însă de prin anii 1906—1910, dr. Petru Groza, duce o activitate mai intensă pe tărîm politic, susținînd grupul românilor ce militau pentru conservarea în aceste locuri a ființei noastre naționale despre care contele Coloman Tisza, spunea că trebuia „zdrobită complet”.

În împrejurările politice din primele două decenii ale secolului al XX-lea, dr. Petru Groza participă alături de tatăl său, Adam Groza, la lupta pentru drepturile istorice ale românilor. Cu prilejul campaniilor electorale din anii 1906 și 1908, cînd susține candidatura lui Coriolan Brediceanu și Grigore Popovici, sau în 1909 cînd colindă satele bănățene pentru a transforma funeraliile lui Coriolan Brediceanu într-o amplă ma-

¹ Dr. Petru Groza, *Articole, cuvîntări, interviuri*, București, p. 6.

nifistare națională, dr. Petru Groza se distinge prin dârzenie și abnegație, devenind repede cunoscut ca unul dintre cei mai întreprinzători tineri ai partidului național român.

Un prieten din Lugoj îl descria pe atunci ca pe un om de o energie extremă, gata să se ia la luptă cu „întreg universul, un om care nu cunoaște piedici și dacă le întâlnește, le sfarmă repede și fără milă”². Energia tinărului atrage atenția autorităților maghiare și când în toamna anului 1910, se prezintă la ultimul examen pentru a-și lua diploma de avocat, i se pun un întreg lanț de șicane de către președintele Tribunalului din Budapesta și în ciuda bunei sale pregătiri este amînat pentru 6 luni. Era un prim avertisment dat de autorități tinărului luptător, care scriind unei matusi relata următoarele: „Am lucrat intens și cu teama și am fost pregătit pentru toate eventualitățile. Știam că noi românii, copii sărmani ai unui neam și mai sărman, nu putem conta la nici o bunăvoință... dar nici cînd n-am visat să fim tratați tocmai așa de brutal... așa ne necăjim și luptăm noi ca să ne putem afirma”³. Ca student a fost pedepsit de mai multe ori pentru convingerile sale politice. „Noi cei din Transilvania, din moși-strămoși, trăiam un climat de luptă, mereu oprimați, mereu persecutați, încercînd să ne deznaționalizeze un regim sălbatic, șovin, de feudali maghiari. Aceasta a făcut ca noi să fim veșnic trezi, și să rezistăm ca popor, popor de țărani, din care răsăreau intelectuali”⁴, relatează dr. Petru Groza în amintirile sale.

În anul 1908, la numai 24 de ani, candidează împotriva unui potentat local, la alegerile congregaționale din județul Caraș Severin, fiind ales cu o majoritate zdrobitoare de voturi, iar în iulie 1911 este ales deputat sinodal al Mitropoliei din Sibiu, demnitate în care va fi ales fără întrerupere pînă la sfîrșitul vieții. Avea convingerea despre rolul pozitiv pe care l-a avut biserica ortodoxă în lupta pentru păstrarea unității naționale, pentru conservarea obiceiurilor strămoșești ale românilor. Vorbind despre această perioadă, dr. Petru Groza relata mai tirziu următoarele: „Deci eu am adus de acasă de la părinți spiritul de rezistență. N-am făcut niciodată școală românească pentru că n-a existat. Dar la școlile și universitățile maghiare, eu activam, am făcut politică din tinerețe, visam eliberarea, unirea Transilvaniei cu frații de dincoace de Carpați și activam și luptam pentru realizarea acesteia”⁵.

„La izbucnirea primului război mondial, dr. Petru Groza, este încorporat ca soldat în Regimentul 8 de honvezi, unde organizează împreună cu unii țărani români acțiuni de protest și de sabotaj”⁶. „Cînd s-a declarat războiul — spunea dr. Petru Groza la o întîlnire cu o personalitate străină la 13 mai 1955 — pe intelectualii români care eram militanți ne-au ridicat ca să ne izoleze de popor. Ei știau de ce. Pe mine m-au aruncat în primele zile la un regiment maghiar ca simplu soldat. Am trăit patru ani în cadrele acestei armate austro-ungare, în război, sabotîndu-l. Nu era războiul poporului nostru, care avea interesul să se pră-

² *Ibidem*, p. 13.

³ *Ibidem*.

⁴ Dr. Petru Groza, *File autobiografice*, în „Magazin istoric”, nr. 1/1968, p. 44.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Dr. Petru Groza, (1884—1958), în „Anale de istorie”, nr. 6/1984, p. 79.

bușească Imperiul habsburgic, eliberându-se din jugul lui. Deși soldat simplu, am activat politic, pentru care lucru am cunoscut închisori și carceră⁷. Toate aceste suferințe și lupte l-au oțelit, i-au călit voința și dîrzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru făurirea unității naționale și de stat a românilor.

Anul 1918 îl găsește pe dr. Petru Groza deplin pregătit spre a se avînta cu toată energia pentru înfăptuirea visului de veacuri al tuturor românilor, unirea lor într-un singur stat național, realizîndu-se astfel idealul formării statului național unitar român. În toamna anului 1918 a izbucnit revoluția din Transilvania provocată de profundele contradicții sociale și naționale. Cu o deosebită intensitate s-a declanșat revoluția în comitatul Hunedoara. Relatînd acest lucru, un martor ocular scrie că în acest ținut „țărani vin mereu de pe fronturile dezmembrate... trenurile sînt pline de soldați care duc cu ei germele dezagregării la sate”⁸. Într-un raport din 3 noiembrie 1918 al conducerii comitatense se preciza că „Hunedoara a devenit un cîmp larg pentru lupta țăranilor. Organele administrative au fugit în mare parte, mai mulți notari cercuali au fost masacrați. Cercul se strînge și devine din ce în ce mai periculos”⁹. Autoritățile din Deva raportau alarmate la 7 noiembrie că „numeroși notari și primari, îngroziți de furia maselor țărănești, au fost siliți să părăsească comunele și, fie singuri, fie împreună cu familiile lor s-au refugiat în orașe”¹⁰. La Deva evenimentele revoluționare cunosc o mare intensitate. Prefectul Bela Pogany și oficialitățile asupritoare, cuprinse de mare spaimă, au fost înlăturate¹¹. Revoltarea populației, care putea da naștere „la vărsare de sînge”, după cum se consemnează în raportul primăriei orașului, a fost atenuată, „mai cu seamă de conducătorii populației române, îndeosebi dr. Petru Groza, (care n.n.) cu intervenirea lor înțeleaptă, au potolit-o la timp”¹². „Structura fragilă a statului austro-ungar — amin-tește dr. Petru Groza în memoriile sale — trosnea din încheieturi și se prăbușea sub ochii noștri și odată cu el se prăbușeau și zidurile care izolu-a pe românii din Ardeal de frații lor din vechilu regat. Aceștia, la largul lor și-au organizat gărzi înarmate și și-au constituit comitete proprii, într-un cuvînt au pus stăpînire pe destinele lor proprii”¹³.

În asemenea împrejurări Consiliul Național Român Central, constituit la 30 octombrie, determină în scurt timp un adevărat reviriment în viața politică a Transilvaniei prin crearea consiliilor și a gărzilor naționale. Din secretariatul Consiliului Național Român Central făcea parte, printre alți fruntași politici ai vremii, și dr. Petru Groza.

⁷ H. Rabinovici, *Participarea dr. Petru Groza la marea adunare națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918*, în „Sargetia” XVI—XVII, 1982—1983, p. 445.

⁸ *Unirea Transilvaniei cu România, 1918*. București, 1978, p. 502.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ P. A. Abrudan, M. Stoica, *Contribuții hunedorene la desăvîrșirea unității de stat a României*, în „Sargetia” XV, 1981, p. 262.

¹² *Ibidem*.

¹³ Arhiva dr. Petru Groza, Deva, *Memorii*, cap. V. *Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, p. 70.

În aceste condiții a avut loc la Deva, adunarea românilor, întrunită la 7 noiembrie 1918, care a înființat Consiliul Național român din Deva, sub conducerea dr. Virgil Olariu, dr. Petru Groza, dr. Iustin Pop și Moise Savu. Menirea acestui organ era „susținerea ordinii și liniștei, apărarea siguranței personale și a averii locuitorilor. După constituirea consiliului, mulțimea s-a deplasat la biserică, unde a fost sfințit drapelul tricolor național român¹⁴. Tot în cursul acelei zile „a luat ființă garda națională română“, fiind de față dr. Petru Groza, Moise Savu, dr. Iustin Pop și Valer Petco¹⁵. A doua zi „8 noiembrie 1918 garda națională română cu drapelul în frunte, a cutreerat comunele din jur“ mobilizând populația rurală la acțiunea de înlăturare a vechilor autorități, iar în locul lor să instaureze consilii naționale române¹⁶.

Consiliul Național din Deva a exercitat un control riguros asupra desfășurării produselor alimentare. Un proces verbal al Consiliului Național Român menționa că din însărcinarea acestuia, dr. Petru Groza „somează pe vicecomite să facă pașii de lipsă ca oficiantul de la alimentară să-și vadă de oficiu sub controlul comisiei noastre alimentare¹⁷. Toate aceste măsuri priveau în același timp atât pe români, cât și populația naționalităților conlocuitoare. Dr. Petru Groza care spunea că „nu discut vechimea noastră pe aceste meleaguri cu nimeni din Europa și în afară de Europa, pentru că nimeni n-are nici un drept să discute faptul acesta cu mine și cu atât mai puțin cu alții, care au venit ulterior pe aceste meleaguri¹⁸, va desfășura în toamna anului 1918 o vie campanie pentru realizarea marelui act de la 1 decembrie 1918. Referindu-se la preparativele convocării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, dr. Petru Groza arată că „am desfășurat cu toții o muncă intensă din punct de vedere organizatoric pentru această mare manifestație¹⁹. Procesul verbal din 27 noiembrie 1918, luat în adunarea electorală a cercului Deva, consemnează alegerea prin unanimitate de voturi a celor 5 delegați la Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, dr. Petru Groza din Deva precum și a lui Octavian Muntean din Timpa și a lui Nicolae Bembea din Bampotoc²⁰. Un act din 26 noiembrie 1918 menționează că dr. Petru Groza a fost ales bărbat de încredere de către Societatea meseriașilor români din Deva²¹, fapt ce atestă prezența sa activă în procesul luptei pentru unirea Transilvaniei cu România cât și legăturile sale cu mediul muncitoresc din Deva.

„Cu aceste mandate (credenționale) în buzunar — relatea dr. Petru Groza —, fiind și eu ales pentru județul Hunedoara ca reprezentant al tineretului intelectual alături de fruntașii bătrâni, dr. Francisc Hossu Longin, dr. Aurel Vlad de la Orăștie, dr. Victor Bontescu de la Hațeg, dr. Silviu Dragomir de la Ilia... ne-am pus în fruntea coloanelor nesfârșite

¹⁴ P. A. Abrudan, M. Stoica, *op. cit.*, p. 262.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 263.

¹⁷ *Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 539.

¹⁸ Dr. Petru Groza, *File autobiografice*, în „Magazin istoric“, nr. 1/1968, p. 44.

¹⁹ Arhiva dr. Petru Groza, *Memorii*, cap. V. *Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, p. 73.

²⁰ H. Rabinovici, *op. cit.*, p. 448.

²¹ *Ibidem*.

de țărani și de muncitori năvălind pe soșele, pe jos sau în căruțe, trăsurile sau cu trenuri spre Alba Iulia²². Documentele vremii relatează că din Deva, la adunarea de la Alba Iulia, ținută la 1 decembrie 1918, pentru declararea unirii tuturor românilor și realizarea idealului național au participat 200 de cetățeni români sub conducerea dr. Francisc Hossu-Longin, dr. Petru Groza, dr. Virgil Olariu și Vasile Ianzu.

Românii din satele bănățene au răzbit și ei pînă la Simeria unde au întâlnit miile de muncitori de pe Valea Jiului. Agenții străini au încercat să provoace agitații și la Simeria unde răspindeau printre muncitori foi volante ostile cauzei noastre, acestea fiind însă potolite de intervenția energetică a lui Petru Groza și a fruntașilor social-democrați, Fluieraș, Gherman și Grapini care se aflau și ei în „trenul pavoazat cu drapele tricolore și drapele roșii cu eșarfă tricoloră”²³. „Era pe inserate, în ajunul zilei de 1 decembrie, cînd sclipirile luminilor de la Alba Iulia ne vesteau că ne apropiem de cetatea stăpînită odinioară de Mihai Viteazu. Totul era acoperit de un covor de zăpadă albă, ningînd încet și des cu fulgi tot mai groși. De adăpostit undeva pentru atîta lume nici vorbă nu putea fi în acea noapte”²⁴. „Cu toate că unii participanți au făcut cîte 70—80 km, mulțimea de țărani, secondată în grupe compacte formate din „minerii de pe Valea Jiului, și de către aceia din minele de aur din Munții Apuseni, precum și din muncitorii din uzinele Hunedoarei, Călanului, Cugirului, cu toții cîntau cu voioșie...”²⁵. Deși cei mai mulți erau de 2—3 zile pe drumuri, păseau cu toții printre zidurile cetății cu o voioșie tinerească, cîntecele lor de veselie pîrînd să nu mai aibă sfîrșit”²⁶.

În ziua de 30 noiembrie, marele sfat național urma să țină o ultimă ședință, cu o asistență cît mai numeroasă pentru redactarea definitivă a textului declarației pe care o va supune votului reprezentanților aleși ai poporului însuși. Au luat cuvîntul mai multe zeci de persoane, printre care și dr. Petru Groza, care s-a pronunțat pentru unirea fără condiții a Transilvaniei cu România²⁷.

După prologul de la 30 noiembrie 1918, zorii zilei de 1 decembrie au ridicat cortina marelui act cu care avea să se încheie „procesul lung și irevocabil al înmănuncherii într-un singur organism, statul unitar al românilor de pretutindeni. La orele 10,30, într-o atmosferă trepidantă președintele Consiliului Național Român Central din Arad, Ștefan Cicio Pop, deschide adunarea rostind un discurs patetic, trecînd în revistă suferințele îndurate de poporul român de-a lungul secolelor. Se procedează la constituirea prezidiului adunării. Este ales ca președinte venerabilul Gheorghe Pop de Băsești, de 83 de ani. Ocupînd scaunul de președinte, Gheorghe Pop de Băsești salută adunarea întrunită pentru a sfărîma cătușele și a decide asupra viitorului neamului nostru din Transilvania și Un-

²² Arhiva dr. Petru Groza, Deva, *Memorii*, cap. V, *Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, p. 74.

²³ E. Hulea, *Alba Iulia în zilele marii uniri din 1918*, în „Apulum” XVI, 1987, p. 453—454.

²⁴ Arhiva dr. Petru Groza, Deva, *Memorii*, cap. V, *Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, p. 74.

²⁵ *Ibidem*, p. 75.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ E. Hulea, *op. cit.*, p. 457.

garia după care declară adunarea constituită. I-au cuvîntul apoi Silviu Dragomir, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu și Iosif Jumanca. Nemaicerînd nimeni cuvîntul președintele Gheorghe Pop de Băsești, supune la vot rezoluția propusă. Entuziasmul din suflute se dezlănțuie aclamațiile durează minute în șir. Cu glas profund, emoționat, bătrînul luptător, înșeninat că a văzut cu ochii minunea îndelung dorită și așteptată, enunță că „unirea acestor provincii românești cu țara mamă și cu celelalte provincii surori deja amintite, este pentru toate veacurile decisă”²⁸. Participanții și-au scos ceasurile din buzunar să fixeze clipa istorică; era 12 și 5 minute. Dar cel mai grandios spectacol al zilei l-a oferit adunarea cea mare a poporului. Atît la prima aflare a vestei unirii cît și la prezentarea rezoluției de pe tribunele improvizate, în jurul orelor 13,00, un entuziasm indescriptibil s-a manifestat într-o modalitate demnă de măreția clipei. Cînd au ieșit în strada arhiplină de popor și gărzi militare care ducea spre „Platoul romanilor” membrii adunării naționale au fost întîmpinați de un uragan de aclamări. Printre primii care au luat cuvîntul pe tribunele improvizate de pe platou s-a numărat și dr. Petru Groza.

Dîndu-și seama de necesitatea explicării mării mulțimi a rostului acelor momente de importanță vitală în viața poporului român, dr. Petru Groza a părăsit sala și urcînd la „una din cele mai apropiate tribune a deschis, astfel, marea adunare populară de la Alba Iulia, ca cel dintîi orator”²⁹.

Instrumentul istoric care a codificat aspirațiile și le-a făcut cunoscute întregii lumi l-au constituit, în egală măsură aleșii poporului și poporul însuși. Aleșii au trasat drumul, poporul l-a urmat. Era singurul drum care, în condițiile acelei vremi, putea să ducă la împlinirea țelului suprem al națiunii. După ce a zdrobit eșafodajul secular al asupritorilor, răzbuinînd durerile și umilînțele a zeci și zeci de generații trecute, revoluția se îndrepta acum implacabil spre deznodămîntul ei firesc, corolarul întregii lupte pentru eliberarea neamului; desăvîrșirea unității naționale a poporului român. Între aleșii poporului s-a numărat și dr. Petru Groza, omul care din tinerețe și pînă în ultimile zile ale vieții sale a fost alături de mulțimi, le-a slujit interesele prin tot ceea ce a gîndit și realizat, prin tot ce a întreprins și înfăptuit. Om al realităților, patriot înflăcărat, pildă de virtute cetățenească și devotament față de popor, clarvăzător și înțelept, dr. Petru Groza reprezintă una dintre marile personalități ale poporului nostru, înscriindu-se pentru totdeauna în istoria patriei.

Dînd o înaltă apreciere personalității dr. Petru Groza secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „În amintirea poporului nostru, dr. Petru Groza va rămîne ca o luminoasă figură de luptător înflăcărat pentru libertatea, progresul și înflorirea patriei, pentru întărirea prieteniei și alianței cu țările socialiste, pentru pace și colaborare cu toate națiunile lumii”³⁰.

²⁸ *Ibidem*, p. 464.

²⁹ Arhiva dr. Petru Groza, Deva, *Memorii*, cap. V. *Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, p. 75.

³⁰ *Dr. Petru Groza (1884—1958)*, în „*Anale de istorie*”, nr. 6/1984, p. 79.

DR. PETRU GROZA ET LA GRANDE UNION DU 1-ER DÉCEMBRE 1918

Résumé

Le dr. P. Groza s'est manifesté comme un militant actif pour les droits sociaux et politiques des roumains de la Transylvanie, pour l'accomplissement de l'Etat national unitaire. Il se remarque encore de sa jeunesse, depuis qu'il était élève et puis l'étudiant lorsqu'il devient l'un des animateurs de la jeunesse roumaine de l'Empire de l'Autriche-Hongrie. Enrôle dans l'armée de l'Autriche-Hongrie le docteur P. Groza organise avec les paysans roumains des actions protestaires et des sabotages. Au 7 novembre 1918 le dr. P. Groza est choisi membre du Conseil National Roumain de Deva, et au 27 novembre, le même année, il est désigné comme délégué à la Grande Assemblée Nationale de Alba Iulia.

Parmi les premiers orateurs, qui a pris la parole, en annonçant aux masses l'union de la Transylvanie avec la patrie-mère, s'a fait remarqué aussi dr. P. Groza.